

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

О. А. Хижинська, В. В. Волкова

Анотація. У даному дослідженні подана інформація про сучасний стан банківської системи України: чисельність діючих банків, рентабельність активів та капіталу банків, розподіл чистих активів банків за рентабельністю капіталу, дохідність активів та зобов'язань банківських установ. Здійснено розподіл банків за Cost of Risk та розроблено карту ризику монетарного регулювання. Виявлено проблемні аспекти функціонування банківської системи та запропоновано перелік інструментів для їх вирішення.

Ключові слова: банківська система, банки, Національний банк, процентні доходи та витрати, рентабельність.

Вступ. Банківська система є елементом фінансової системи країни. Через банківську систему діє механізм розподілу фінансових ресурсів та грошових коштів, відбувається їх мобілізація та залучення в економічний обіг. Нині політична та військова нестабільність, пандемія Covid-19, значна інфляція і загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та показники діяльності банків, що працюють на території України. Стійкість та стабільність банківського сектору країни є однією з найголовніших передумов досягнення постійного розвитку національної економіки, натомість недостатній їхній рівень може призвести до кризових явищ усередині країни. Потужна банківська система є однією з найважливіших умов для забезпечення сталого економічного розвитку. Банки є одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни. Крім того, у сучасній економіці банківська система має велике значення завдяки зв'язкам з усіма секторами економіки. Серед вагомих наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених з питань функціонування банківської системи можна назвати праці М. Арнона, Н. Дінсера, М. Драгі, Л. Драгоміра, М. Квінтіна, Е. Лаутса, Р. Левіна, П. Прайта, Дж. Сінкі, Дж. Старка, М. Тейлора, Д. О. Гальперіна, І. І. Грубінка, Т. В. Корягіна, А. П. Сімон, О. В. Тарасова, В. М. Телятник. Проте, не зважаючи на численні дослідження науковців сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи залишаються недостатньо вивченими. Метою дослідження є аналіз сучасного стану та особливостей функціонування банківської системи України, окреслення її проблемних аспектів та визначення перспектив розвитку.

Основний розділ. Сучасна банківська система України є дворівневою. Національний банк України є центральним банком, який проводить єдину державну грошово-кредитну політику з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці, а саме: є емісійним центром, встановлює офіційний курс гривні до інших валют, здійснює банківське регулювання тощо. Проте в механізмі функціонування кредитної системи величезну роль відіграють комерційні банки. Вони акумулюють основну частку кредитних ресурсів, надають клієнтам повний комплекс фінансового обслуговування, включаючи видачу позик, прийом депозитів, розрахунки, купівлю-продаж і зберігання цінних паперів, іноземної валюти тощо

Проведемо оцінку банківської системи України за 2018–2021 рр. В табл. 1 наведено динаміку розвитку чисельності банків в Україні.

Динаміка банків в Україні за 2018 – 2 кв. 2021 рр. вказує на скорочення чисельності банків з 82 до 71 банку (на 13,42 %), при цьому чисельність банків з іноземним капіталом скоротилася з 39 до 33 банків (на 15,39 %), а іноземних на 100 % банків зросла з 18 до 23 банків (+27,78 %).

Таблиця 1

Динаміка чисельності банків в Україні за 2018 – 2 кв. 2021 рр.

Показник	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.07.2021
Кількість діючих банків	82	77	75	73	71
з них: з іноземним капіталом	39	37	35	33	33
у т. ч. зі 100 % іноземним капіталом	18	23	23	23	23

Як видно з таблиці 1, в Україні спостерігається тенденція скорочення чисельності діючих банків, що свідчить про очищення банківської системи.

Далі представимо рентабельність активів та капіталу банків України за 2018 – 2 кв. 2021 рр. в таблиці 2.

Таблиця 2

Рентабельність активів та капіталу банків України за 2018 – 2 кв. 2021 рр.

Показник	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.07.2021
Рентабельність активів, %	1,54	4,79	5,23	2,67	3,67
Рентабельність капіталу, %	12,78	41,03	38,65	22,96	32,26

Як видно з таблиці 2, рентабельність активів та капіталу банків України за 2018 – 2 кв. 2021 рр. демонстрували тренд до відновлення банківської системи, оскільки рентабельність активів зросла з 1,54 % до 3,67 % за період оцінки, а рентабельність капіталу банків України збільшилася з 12,78 % до 32,26 %, що є позитивною ознакою для реалізації монетарної політики НБУ.

Європейський центральний банк вважає банківський кредит непрацюючим, якщо пройшло більше 90 днів, а позичальник не сплатив узгоджені внески або відсотки.

Непрацюючі кредити – це позики, де позичальник перебуває у дефолті через те, що не сплатив заплановані платежі протягом певного періоду. Зазначений період також варіюється залежно від галузі та типу кредиту. Зазвичай цей період становить 90 днів або 180 днів.

Динаміка непрацюючих банківських кредитів в Україні в 2020–2021 рр. наведена на рис. 1.

Як видно з рисунку 1, динаміка непрацюючих банківських кредитів в Україні в 2020–2021 рр. вказувала на 2 тренди – стабільне зростання непрацюючих кредитів та скорочення частки реструктуризованого кредитного портфелю, що вказує на загальне зростання кредитних проблем в економіці України.

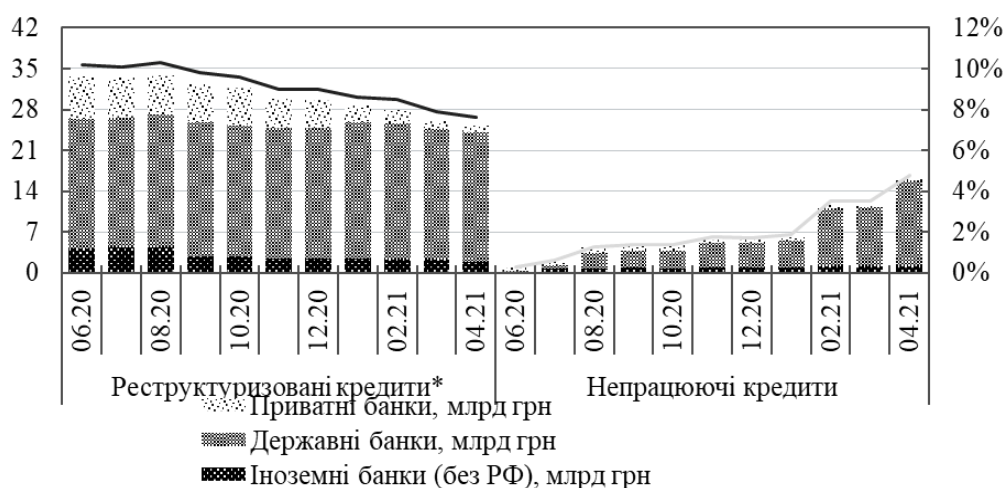

Рис. 1. Динаміка непрацюючих банківських кредитів в Україні в 2020–2021 рр., %

Чисті активи – різниця між активами та зобов'язаннями банку, що показує платоспроможність банківської установи. Розподіл чистих активів банків за рентабельністю капіталу наведено на рис. 2.

Як видно з рисунку 2, розподіл чистих активів банків за рентабельністю капіталу в банківській системі демонструвало поступове відновлення прибутковості бізнесу після фінансово-економічної кризи 2008 р., що свідчить про позитивну тенденцію розвитку банківського сектору в Україні.

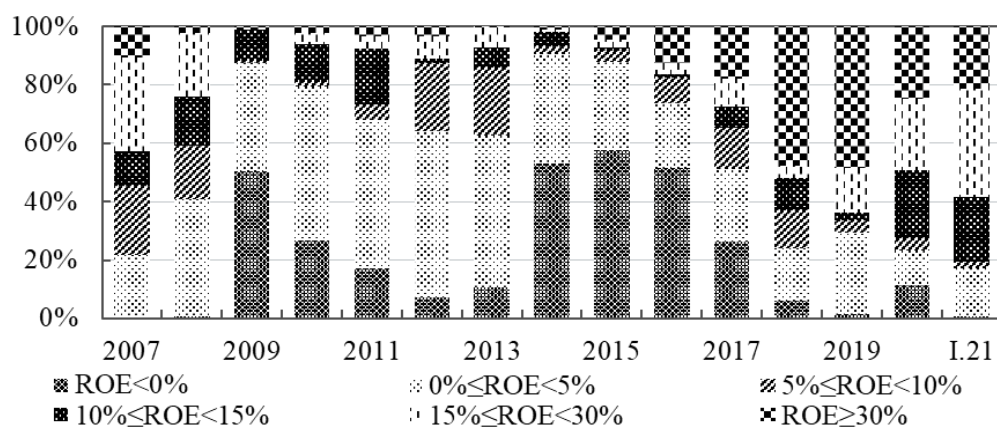

Рис. 2. Розподіл чистих активів банків за рентабельністю капіталу, %

Процентні доходи – це доходи, що виплачуються за користування фінансовими коштами, виражений у вигляді річної процентної ставки. Процентні витрати – це витрати за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що залучені банком, суми яких обчислюються пропорційно часу і сумі зобов'язань. Зміна процентних доходів та витрат за 2019–2021 рр. наведена на рис. 3.

Зміна процентних доходів та витрат за 2019–2021 рр. (рис. 3) вказує на негативні тренди скорочення бізнесу, оскільки процентні доходи та процентні витрати мали низхідний характер у досліджуваний період 2019–2021 рр.

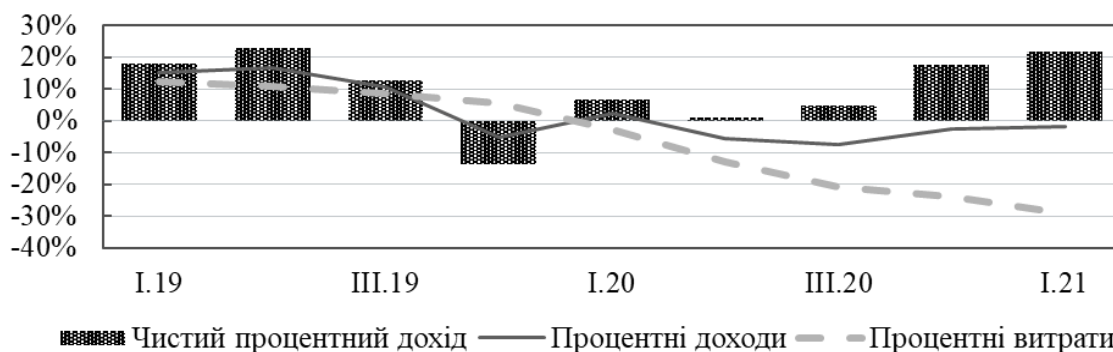

Рис. 3. Зміна процентних доходів та витрат за 2019–2021 рр., %

Складові процентних доходів банків за 2018–2021 рр. наведені на рис. 4. Дані на рисунку 4 свідчать про те, що складові процентних доходів банків за 2018–2021 рр. від кредитування бізнесу скоротилися на 3,7 %, від кредитування фізичних осіб – зросли на 4,7 %, від інших банківських операцій – зросли на 4,2 %.

Рис. 4. Складові процентних доходів банків за 2018–2021 рр., %

Вартість активів банків та чиста процентна маржа за 2018–2021 рр. наведена на рис. 5.

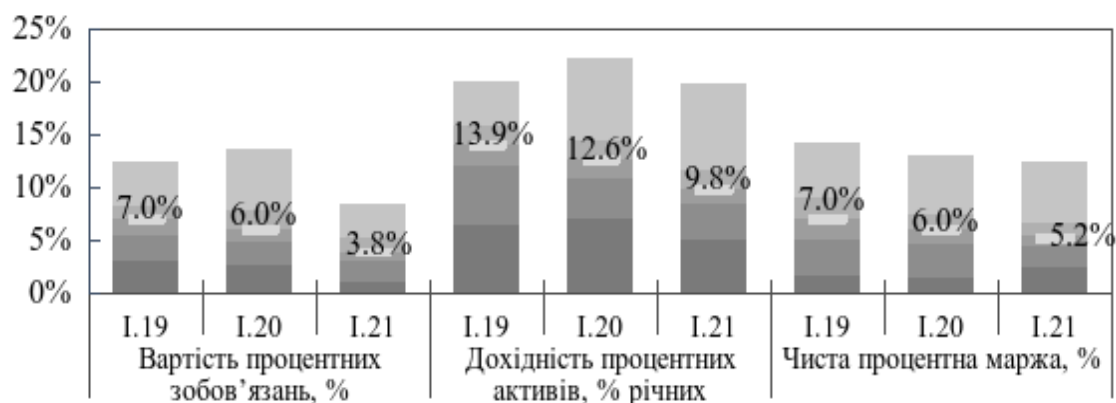

Рис. 5. Вартість активів банків та чиста процентна маржа за 2018–2021 рр., %

Вартість активів банків та чиста процентна маржа за 2018–2021 рр. (рис. 5) демонструвала скорочення на 3 % за процентними зобов'язаннями, на 4,1% за процентними активами та на 1,8 % за чистою процентною маржею, що вказує на прибутковість операцій в банківській системі України. Дохідність активів та вартість зобов'язань за 2018–2021 рр. наведено на рис. 6.

Рис. 6. Дохідність активів та вартість зобов'язань за 2018–2021 рр., %

За даними рисунку 6 дохідність активів та вартість зобов'язань за 2018–2021 рр. демонструвала зростання, зокрема, на 1,7 % зросла дохідність інших кредитів фізичним особам, на 0,2 % дохідність виданих іпотечних кредитів фізичним особам, на 1,0 % зменшилася дохідність кредитів суб'єктам господарювання, на 0,2 % зросла дохідність ОВДП і депозитних сертифікатів від НБУ, при цьому на 2,9 % скоротилася вартість коштів фізичних осіб, а 1,4 % – вартість коштів суб'єктів господарювання.

Розподіл банків за Cost of Risk за 2019–2020 рр. наведено на рис. 7. Розподіл банків за Cost of Risk за 2019–2020 рр. вказує на значне зростання забезпечень під кредити, видані банками, що вказує на скорочення загального кредитного ризику на банківському ринку України.

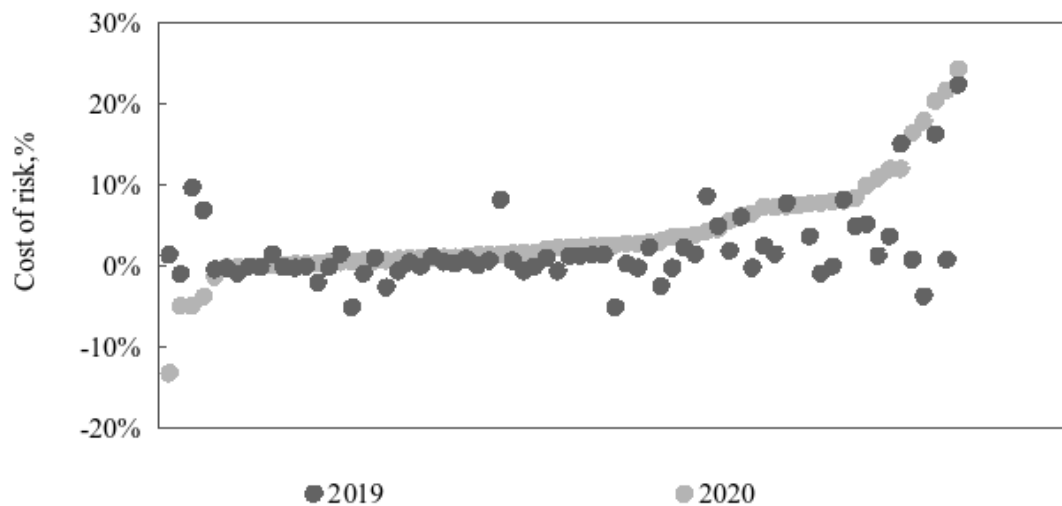

Рис. 7. Розподіл банків за Cost of Risk за 2019–2020 рр.

Карта ризику монетарного регулювання (рис. 8) вказує на скорочення макроекономічного ризику та кредитного ризику корпорацій в 2021 р. в порівнянні з 2020 р., решта ризиків мали стабільну оцінку, що вказує на певне покращення монетарного регулювання в Україні за 2018–2020 рр.

Рис. 8. Карта ризику монетарного регулювання

Стримуючими факторами розвитку банківської системи України є: зростання непрацюючих кредитів та скорочення частки реструктуризованого кредитного портфелю, що вказує на загальне зростання кредитних проблем в економіці України. Спостерігаються негативні тренди скорочення бізнесу, оскільки процентні доходи та процентні витрати мали низхідний характер у досліджуваній період 2019–2021 рр..

На нашу думку, для стабілізації банківської системи необхідно використати такі інструменти як:

- підтримка ліквідності комерційних банків;
- зниження обов'язкових резервних вимог;
- диверсифікований підхід до встановлення економічних нормативів, перехід проблемної кредитної організації (банку) під управління спеціалізованого інституту з реструктуризації;
- рекапіталізації і націоналізації соціально значимих банків для країни.

Крім того, черговим важливим кроком до розвитку банківської системи вважаємо запровадження Національним Банком України з 1 жовтня 2021 року пруденційного нормативу – коефіцієнту чистого стабільного фінансування або NSFR на рівні 90 %. Це дасть змогу збалансувати активи та пасиви банків за строками погашення і сприятиме зниженню одного із системних ризиків для фінансової стабільності, пов'язаного з короткостроковістю фінансування банків.

Висновки. Отже, динаміка банків в Україні за 2018 – 2 кв. 2021 рр. вказує на скорочення чисельності банків з 82 до 71 банку (на 13,42%), рентабельність активів та капіталу банків України за 2018 – 2 кв. 2021 рр. демонструвала тренд до відновлення банківської системи, оскільки обидва показники мали тенденцію до зростання, що є позитивною ознакою для реалізації монетарної політики НБУ. Однак, динаміка непрацюючих банківських кредитів в Україні в 2020–2021 рр. вказувала на 2 тренди – стабільне зростання непрацюючих кредитів та скорочення частки реструктуризованого кредитного портфелю, що вказує на загальне зростання кредитних проблем в економіці України. Зміна процентних доходів та витрат за 2019–2021 рр. вказує на негативні тренди скорочення бізнесу, оскільки процентні доходи та процентні витрати мали низхідний характер. Вартість активів банків та чиста процентна маржа за 2018–2021 рр. демонструвала скорочення на 3 % за процентними зобов'язаннями, на 4,1 % за процентними активами та на 1,8 % за чистою процентною маржею, що вказує на прибутковість операцій в банківській системі України. Динаміка операцій з іноземною валютою в Україні в 2020–2021 рр. вказує на приріст на 0,4 млрд дол. США продажу валюти населенням та скороченням на 0,2 млрд дол. США продажу іноземної валюти банками, що створило позитивне сальдо попиту та пропозиції валюти на ринку та позитивно впливало на курсову стабільність в Україні.

Аннотація. В данном исследовании представлена информация о современном состоянии банковской системы Украины: численность действующих банков, рентабельность активов и капитала банков, распределение чистых активов банков по рентабельности капитала, доходность активов и обязательств банковских учреждений. Осуществлено распределение банков по Cost of Risk и разработана карта риска монетарного регулирования. Выявлены проблемные аспекты функционирования банковской системы и предложен перечень инструментов для их решения.

Ключевые слова: банковская система, банки, Национальный банк, процентные доходы и расходы, рентабельность.

Abstract. This study provides information on the current state of the banking system of Ukraine: the number of existing banks, return on assets and capital of banks, the distribution of net assets of banks on return on capital, return on assets and liabilities of banking institutions. The distribution of banks by Cost of Risk has been carried out and a risk map of monetary regulation has been developed. Problematic aspects of the banking system functioning are revealed and a list of tools for their solution is offered.

Key words: banking system, banks. National Bank, interest income and expenses, profitability.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальперіна Д. О., Ольвінська Ю. О. Порівняльний аналіз банківської системи України та деяких країн світу. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: матер. конф. Одеса, 2015. С. 98–102.
2. Федевич Л. С., Ливдар М. В., Межирицька Я. В. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. Економіка і суспільство. №20, 2019. С. 91–96.
3. Показники банківської системи. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
4. Корягіна Т. В., Сімон А. П., Телятник В. М. Причини та наслідки «очищення» банківської системи України в умовах кризи та економічної нестабільності. *Економічні статті «Молодий вчений»*. 2016. № 12 (39). С. 759–762.
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>